

Thomas Cathcart - Daniel Klein

**PLATÓN ÉS
A KACSACSŐRŰ EMLŐS
BEMEGY A BÁRBA...**

Thomas Cathcart - Daniel Klein

PLATÓN ÉS A KACSACSÖRŰ EMLŐS BEMEGY A BÁRBA...

Filozófia a viccek tükrében

TYPOTEX

Copyright © 2007 Thomas Cathcart and Daniel Klein.
First published in the English language in 2007
By Abrams Image, an imprint of ABRAMS, New York.
Original English title: *Plato and a Platypus Walk into a Bar...
Understanding Philosophy through Jokes.*
All rights reserved in all countries by Harry N. Abrams, Inc.

Hungarian translation © Kovács Janka (*Társadalom-
és politikafilozófia*), Kovács Zoltán, Verestói Nárcisz, 2023
Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2023
Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

Lektorálta: Komorjai László

ISBN 978 963 493 267 3

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu
és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Felelős szerkesztő: Leiszter Attila

Borítóterv és illusztrációk: Stark Attila

Nyomta és kötötte: OOK-PRESS Nyomda, Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

TARTALOM

Filolog | Bevezetés

9

METAFIZIKA

15

LOGIKA

32

EPISZTEMOLOGIA

53

ETIKA

76

VALLÁSFILOZÓFIA

93

EGZISZTENCIALIZMUS

108

NYELVFILOZÓFIA

118

TÁRSADALOM- ÉS POLITIKAFILOZÓFIA

134

RELATIVITÁS

157

METAFILOZÓFIA

166

Filozófiai stand-up | Végző

171

A filozófiatörténet nagy pillanatai

173

Fogalommagyarázatok

177

*Szellemi keresztapánk,
GROUCHO MARX
emlékére,
aki így foglalta össze vezéreszménket:
„Ezek az alapelveim.
Ha nem tetszenek, mondok másokat.”*

FILOGEG

Bevezetés

DÉMÉTRIOSZ: Ha a földet Atlasz tartja a vállán, min áll maga Atlasz?

THEÓN: Egy teknősbéka hátán.

DÉMÉTRIOSZ: És min áll ez a teknősbéka?

THEÓN: Egy másik teknősön.

DÉMÉTRIOSZ: És az a teknős?

THEÓN: Kedves Démétriosz, aztán csak *teknős teknős hátán végestelen végig.*

Ez az ógörög párbeszéd jól illusztrálja a végtelen regresszus filozófiai fogalmát, amely akkor szokott felmerülni, amikor arra vagyunk kíváncsiak, hogy létezik-e első oka az életnek, a világegyetemnek, az időnek és a térnek, vagy ami a legfontosabb, a Teremtőnek. Valaminek létre kellett hoznia a Teremtőt is, tehát az okokból – netán teknősbékákból – álló sor nem végződhet vele. Vagy előtte egy másik Teremtővel, illetve még előbb egy korábbival. Teremtő Teremtő hátán lefelé – vagy felfelé, ha az a jobb irány a Teremtők hajszolása során.

Ha úgy találjuk, hogy a végtelen regresszus sehová sem vezet, segítségül hívhatjuk a *creatio ex nihilo* – semmiből történő teremtés – teóriáját, vagy ahogy John Lennon fogalmazott némileg eltérő kontextusban: „*Elvis előtt semmi sem volt.*”

De térjünk vissza a jó öreg Theónhoz. Amellett, hogy frappáns választ ad, az egész úgy hangzik, akár egy vicc csattanója. „Teknős teknős hátán”, *ennyi!*

Nincs ebben semmi meglepő. A humor és a filozófia közös szellemi töről fakad, mindkettő úgy lett kitalálva, hogy felpörgesse a gondolkodást. Mind a bölcselet, mind a vicc azt akarja elérni, hogy összezavarodjunk a dolgok állását illetően, hogy a feje tetejére álljon a világ, ám egyszersmind ássunk le a dolgok mélyére, és derítsük ki, mi a tényleges helyzet. Még akkor is, ha gyakran kellemetlen igazságokkal kell szembesülnünk. Amit a filozófus felismerésnek hív, azt a humorista poénnak nevezi.

Vegyük például a következő klasszikus viccet. Első pillantásra talán kissé bugyutának tűnik, de ha jobban megvizsgáljuk, azt vesszük észre, hogy a brit empirista filozófia közepébe trafál – az a kérdés ugyanis, hogy milyen információkra támaszkodhatunk a világ megismerése során.

Amikor Morty hazaér, feleségét és legjobb barátját, Lou-t meztelenül találja az ágyban. Szóhoz sem tud jutni, mert Lou máris felpattan:

– Mielőtt bármit mondanál, öregem, áruld el, kinek hiszel inkább, nekem vagy a saját szemednek!

Az érzékszervi tapasztalat elsőbbségének megkérdőjelezésével Lou azt a problémát veti fel, hogy a számtalan információ közül melyik tekinthető bizonyosnak, és miért. A világról szóló tények begyűjtésének egyik módja – mondjuk, a *látás* – megbízhatóbb-e, mint más lehetőségek – például az a hit, amely elfogadja Lou leírását a valóságról?

Egy másik *filogeg* az analógiás érvelést veszi célba, mely szerint, ha két okozat hasonlít, akkor az okoknak is hasonlítaniuk kell.

Egy kilencedik ikszét betöltő öregúr friss hírekkel büszkélkedik orvosának: „Doktor úr, a feleségem tizennyolc éves, és gyermeket vár.” Az orvos erre így felel: „Elmesélek magának egy történetet! Egy férfi elment vadászni, de puska helyett véletlenül az esernyőjét vitte magával. Amikor rátámadt egy medve, felkapta az ernyőt, elsütötte, és megölte az állatot.” Az öreg közbevág: „Lehetetlen! Biztos valaki más lőtt.” Mire az orvos: „Nekem is ez a véleményem.”

Nem is találhatnánk jobb illusztrációt az említett érvre. Az analógiát – mely csupán egy filozófiai trükk – manapság (persze tévesen) az intelligens tervezettség melletti érvelésben használják (tehát, mondjuk, ha van szemgolyó, akkor léteznie kell egy Mennyei Szemgolyótervezőnek is).

Folytathatnánk a példák sorát – és később meg is tesszük – az agnoszticizmustól a buddhizmuson és a hermeneutikán át az örökkévalóság gondolatáig. Látjuk majd, hogy a filozófiai fogalmakat miként lehet megvilágítani viccekkel, és hogy számos vicc mennyire lenyűgöző bölcséleti tartalmat hordoz. De várjunk csak, biztosan ugyanarra utal a két gondolat? Hamarosan erre is visszatérünk.

A FILOZÓFIAÓRÁKRA betévedő egyetemi hallgatók általában azt remélik, hogy némi képet kapnak, fogalmazzunk úgy, ennek az egésznek az értelméről, de aztán egy borzas hajú, rosszul öltözött fickó odabaktat a katedrához, és nekiáll előadást tartani a „jelentés” jelentéséről.

Először is, mondja, mielőtt bármilyen kérdésre, kicsire vagy nagyra válaszolnánk, meg kell értenünk, hogy mit jelent maga a kérdés. Kezdetben ugyan kelletlenül hallgatjuk, ám nemsokára rájövünk, hogy amiről ez a pofa beszél, borzasztóan érdekes.

A filozófia – és az őt művelő filozófus – már csak ilyen. A kérdések kérdéseket vetnek fel, és ezek megint újabbakat szülnek, kérdések egész generációit. *Kérdés kérdés hátán.*

Kezdehetjük olyan alaptémákkal, mint például: „Mi értelme a világnak?”; „Létezik-e Isten?”; „Hogyan lehetnék hű önmagamhoz?”; vagy: „Nem a jó előadóteremben vagyok?”, de hamar rájövünk, hogy messzebbre kell kérdeznünk ahhoz, hogy választ kapjunk a kiinduló kérdéseinkre. Ez a folyamat a filozófiai szakágak sorát hozta létre, amelyek aztán egyedi Nagy Kérdések megválaszolására tesznek kísérletet az alapjukul szolgáló kérdések tisztázása érdekében. Egyéb kérdés...?

Így tehát a „mi értelme a világnak” a metafizika felségterületére esik, míg Isten létezése a vallásbölcselethez tartozik. A „hogyan lehetnék hű önmagamhoz” dilemmáját az egzisztencializmus vizsgálja, a „nem a jó előadóteremben vagyok” pedig egy új terület, a metafizika tárgya, amely azt próbálja tisztázni, hogy mi is a filozófia. És így tovább, a filozófia minden egyes szférája eltérő kérdésekre keresi a választ és más-más fogalmakat elemez.

Könyvünk szerkezetét nem az idővonal, hanem ama gondolatok alapján rendeztük el, melyek akkor kavargtak a fejünkben, amikor először merészkedtünk be egy filozófia-előadásra, továbbá ama bölcséleti diszciplínákat követve, amelyek ezekkel foglalkoznak. Az a legszebb a dologban, hogy egy rakás vicc problémafelvetése

teljesen lefedi az említett filozófiai részterületeket. (Merő véletlen volna? Vagy mégiscsak létezik egy intelligens Tervező?) És még valami. Azért is olyan bámulatos az egész, mert amikor az előadás után zavarodottan kitámolyogtunk a teremből, és meg voltunk győződve róla, hogy sohasem leszünk képesek kiigazodni ezeken a szédítő teóriákon, odacsapódott hozzánk egy végzős hallgató, és elmesélte a viccet arról, hogy Morty hazaér, és feleségét meg a legjobb barátját meztelenül találja az ágyban...

„Na, *ez* a filozófia!” – szögezte le.

Mi a magunk részéről ezt nevezzük *filogegnek*.

THOMAS CATHCART

DANIEL KLEIN

2006 augusztusa